

KRZYSZTOF LISOWSKI

UCZNIOWIE SŁUBICCY I ICH RODZINY (1992-1995)

Od 1992 roku socjologowie i pedagogowie Freie Universität w Berlinie i Instytut Pedagogiki Społecznej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Tadeusza Kotarbińskiego w Zielonej Górze prowadzą badania młodzieży szkolnej. Respondentami są uczniowie siódmych i ósmych klas szkół podstawowych oraz pierwszych i drugich klas szkół ponadpodstawowych w Słubicach, a także ich odpowiednicy we Frankfurcie nad Odrą. Badania młodzieży słubickiej przeprowadzono czterokrotnie: w 1992, 1993, 1994 i 1995 roku.

Tego typu badania socjologiczne prowadzone na określonej grupie, w tym przypadku „kohortcie” (kohortę stanowią uczniowie wyżej wymienionych klas), pozwalają na uchwycenie zmian postaw społecznych, a także pokazanie ich dynamiki w niezwykle ważnym okresie zmian organizacji społeczeństwa.

Każdy z pomiarów dokonany był na podobnej grupie osób. Największa różnica wystąpiła między badaniem w roku 1992 (658 osób) i 1993 (593 osoby). W pozostałych latach liczby były podobne (1994 - 616 i 1995 - 619 respondentów). Różnice wynikały ze zmieniającej się liczebności uczniów w poszczególnych klasach. W wielu przypadkach mamy do czynienia z badaniami panelowymi uczniów: którzy po raz pierwszy odpowiadali na nasze pytania w roku 1992 w klasie siódmej, po raz czwarty zbadaliśmy w roku 1995, w drugiej klasie szkoły średniej. Działo się tak wówczas, gdy uczniowie kończąc szkołę podstawową kontynuowali naukę w szkole średniej, w której również prowadziliśmy badanie. We wszystkich badaniach od 1992 do 1995 roku wzięło udział 48 osób, trzy razy na pytania naszej ankiety odpowiadały 172 osoby, a 344 respondentów zostało zbadanych dwukrotnie.

Z prośbą o udział w badaniu zwróciliśmy się do uczniów klas siódmych i ósmych szkół podstawowych oraz pierwszych i drugich szkół ponadpodstawowych. Liczba badanych w poszczególnych klasach w roku 1992 i 1993 nie różni się znacznie; w latach 1994 i 1995 różnica jest wyraźniejsza i wynosi około 12%. Najwięcej badanych chodziło do klasy pierwszej ponadpodstawowej, najmniej (1992 i 1993) do drugiej klasy liceum, do siódmej klasy szkoły podstawowej (1994) i (1995) do klasy ósmej szkoły podstawowej.

We wszystkich badaniach dziewczęta stanowiły większą grupę respondentów. Największa różnica wystąpiła w roku 1994 (40,6%) chłopcy, 59,4% dziewczęta). Chłopcy najliczniej reprezentowani byli w roku 1992 (44,4%).

Uczniowie klas od siódmej szkoły podstawowej do drugiej klasy szkoły ponadpodstawowej to głównie czternasto-, piętnasto-, szesnasto- i siedemnastolatki i oni (jeżeli przyjmujemy kryterium wieku) tworzą poszczególne grupy badanych. W badaniu brali udział także trzynastolatki (naszym zdaniem ci, którzy poszli do szkoły wcześniej, w wieku sześciu lat). Najwięcej takich respondentów odnotowaliśmy w 1993 roku (8,1%), najmniej w 1994 roku (4,0%). Uczniowie osiemnastoletni stanowią najmniejszą grupę badanych w roku 1992 i 1994 (1,5%) oraz w roku 1993 (0,7%); naszym zdaniem są to przede wszystkim ci, którzy powtarzali klasę. Najliczniejsi we wszystkich czterech pomiarach byli 16-latkowie od roku 1992 (25,4%) do roku 1994 (30,5%).

Oceny z języka polskiego i matematyki są dla nas wskaźnikiem poziomu intelektualnego respondentów. We wszystkich pomiarach uzyskaliśmy podobne wyniki. Zdecydowanie najczęściej otrzymywaną notą z tych przedmiotów jest ocena dostateczna. W pierwszym badaniu uzyskało ją 46,0% uczniów z języka polskiego i 45,5% z matematyki. W pozostałych latach odsetek osób z ocenami dostatecznymi nieznacznie malał; najniższy poziom osiągnął w roku 1994 (z języka polskiego 37,7%, z matematyki 36,9%).

Uczniowie otrzymujący oceny dobre stanowią drugą co do wielkości grupę badanych; około 30,0% miało taką ocenę na ostatnim świadectwie z obu przedmiotów. Odsetek uczniów dobrych zmalał nieco w ostatnim badaniu w 1995 roku (język polski 27,6%; matematyka 25,7%).

Uzyskujący noty bardzo dobre i mierne stanowią podobnie ilościowo grupy respondentów i w różnych latach ich odsetek mieścił się w przedziale od 10% do 14%. Wyjątkiem są uczniowie mierni z matematyki; ta kategoria respondentów zwiększa się w kolejnych badaniach. W 1992 oceny mierne uzyskało 11,7% badanych, a w roku 1995 już 21%.

Najlepsze (celujące) i najgorsze (nieopowiednie) oceny mają najmniejsze grupy respondentów — w poszczególnych badaniach nie przekraczają 2,0%.

Wydaje się, że aktualne oceny, które są miarą osiągnięć edukacyjnych badanej młodzieży, wpływają na jej aspiracje dotyczące dalszego kształcenia. Z analizy wielu badań wnioskujemy, że dobre wykształcenie jest coraz bardziej pożądane. W roku 1995 wśród badanych nie było osoby, która swoją edukację chciałaby zakończyć na poziomie podstawowym, a prawie 90% chciałoby osiągnąć wykształcenie co najmniej średnie. W ciągu czterech lat badań zauważyliśmy, że zdecydowanie traci na atrakcyjności wykształcenie zawodowe lub podstawowe z zawodem. Różnica między badaniem pierwszym a ostatnim wyniosła prawie 10%. W jeszcze większym tempie wzrasta zainteresowanie wykształceniem wyższym. Podczas pierwszego pomiaru uczniów, którzy aspirują do takiego wykształcenia, było 28,5%, w roku 1993 - 27,5%, w 1994 - 45,3%, w 1995 - 43,5%.

Rodzice badanych uczniów najczęściej mają wykształcenie zawodowe lub średnie zawodowe, czyli takie, które jest coraz mniej atrakcyjne dla dzieci. Ta

grupa to około 50% matek i ojców. Wyższy poziom edukacji częściej osiągają ojcowie badanych. Jedynie w roku 1992 było ich 10%, w pozostałych latach - około 15%. Matki z wykształceniem wyższym to w ostatnich dwóch badaniach grupa 10%. Ogólnie można stwierdzić coraz wyższe wykształcenie. Odsetek matek i ojców z wykształceniem podstawowym i zawodowym spada z wykształceniem wyższym, policealnym i średnim - rośnie.

Uczniowie mają wyższe aspiracje, mniej interesuje ich podstawowy lub zawodowy poziom wykształcenia, a chcą osiągnąć wykształcenie co najmniej średnie. Tak wykształceni rodzice najczęściej mają status zawodowy robotnika, chociaż odsetek takich osób maleje w naszych badaniach (w przypadku ojców w 1992 roku - 35,9%, w 1993 - 33,6%, w 1994 - 28,9%, w 1995 - 27,9%; w przypadku matek w 1992 roku - 35,9%, w 1993 - 33,6%, w 1994 - 20,3%, w 1995 - 21,0%). Byli robotnicy mogą się stawać właścicielami zakładów lub prowadzić indywidualną działalność gospodarczą; odsetek ojców o takim statusie wzrósł w badanej próbie od roku 1992 do 1995 o 6,0%. Matki badanych coraz częściej podejmują pracę urzędniczek. Zaobserwowaliśmy wzrost z poziomu 14,1% w 1992 roku do 30,9% w 1995 roku.

Powyższe zmiany są naszym zdaniem wynikiem zmian gospodarczych i można się spodziewać, że będą następowały również w najbliższych latach, zwłaszcza gdy chodzi o indywidualną działalność gospodarczą. Pozostałe wymienione w ankiecie grupy, takie jak inteligenci, technicy i renciści, wykazują dużą stabilność i w ciągu czterech lat badań nie zauważyliśmy istotnych zmian ilościowych.

Do scharakteryzowania badanej młodzieży posłuży nam także jej sytuacja rodzinna i warunki materialne. Odpowiedzi na pytanie „z kim obecnie mieszkasz?” nie zmieniały się przez cały czas prowadzenia badań. Zdecydowana większość respondentów ma pełną rodzinę i mieszka z matką i ojcem (ok. 80%). Mieszkających tylko z matką w naszych badaniach było 10%. Z matką i ojczymem mieszka 5% badanych. Inne sytuacje rodzinne (zamieszkiwanie tylko z ojcem, z ojcem i macochą lub z innymi opiekunami) występowały sporadycznie (maksymalnie 2,8%).

Najczęściej spotykanymi rodzinami są rodziny z dwójką (ok. 48%) i trójką dzieci (30%). Odsetek rodzin wielodzietnych jest mały i w wielu przypadkach nie przekracza 1,0%. Około 8,0% badanych uczniów nie ma brata ani siostry, a od 7,8% respondentów w 1994 roku do 10,5% w 1992 r. miało trójkę rodzeństwa.

Warunki mieszkaniowe badanych uczniów w ciągu czterech lat były podobne. Cztery i więcej pokoi miało 24,5% rodzin badanych uczniów. Pozostali takich warunków nie mają. Około 2,0% mieszka tylko w jednym pomieszczeniu, a najbardziej typowe w 1995 roku jest mieszkanie trzypokojowe (50%) i dwupokojowe (23,1%). Wynika z tego, że tylko jedna czwarta badanych może mieć własny pokój, ale w 1995 roku 56% respondentów

stwierdziło, że posiada pokój wyłącznie dla siebie. Około 36% musi go dzielić z innym rodzeństwem, a 8,0% nie ma go wcale.

Bardziej optymistycznie wygląda obraz posiadania wybranych dóbr materialnych. Prawie wszystkie wymienione przez nas dobra były w domach respondentów częściej, niż podczas pierwszego badania w roku 1992. Najbardziej wyrazistym tego przykładem jest posiadanie telefonu w 1992 roku (34,2%) i w 1995 roku (54,4%) oraz wideo w 1992 roku (72,9%) i w 1995 roku (88,4%). Dotyczy to również komputerów, które obecnie znajdują się w domach 55,7% badanych przez nas uczniów (w roku 1992 - 29,4%), Zauważamy, że im więcej osób posiada komputery, tym mniejszy jest roczny przyrost liczby tych urządzeń. Między rokiem 1992 a 1993 różnica wynosiła 14,3%, a między 1994 i 1995 - 5,4%. Rodziny badanych wyposażone są także w więcej samochodów, ale różnica nie jest bardzo wyraźna.

Jedynymi urządzeniami, których badani mają mniej, niż przed czterema laty, są aparatura stereo i adaptory, ale różnica także nie jest duża.

Stwierdzamy, że w ciągu czterech lat badań wskaźniki, którymi staraliśmy się scharakteryzować respondentów, nie uległy drastycznym zmianom, a w wielu przypadkach są prawie identyczne. Największe zmiany, takie jak aspiracje edukacyjne uczniów, wykształcenie, status zawodowy rodziców, a także wyposażenie w dobra materialne, postrzegamy jako zmiany pozytywne.

Tabela 1

Płeć badanych

Płeć	T ₁		T ₂		T ₃		T ₄	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Dziewczeta	366	55,6	336	56,7	366	59,4	364	58,8
Chłopcy	292	44,4	257	43,3	250	40,6	255	41,2
N	658	100	593	100	616	100	619	100

Tabela 2

Wiek respondentów

Wiek	T ₁		T ₂		T ₃		T ₄	
	N	%	N	%	N	%	N	%
13	50	7,6	48	8,1	25	4,0	34	5,5
14	132	20,1	136	23,0	110	17,9	129	20,8
15	161	24,5	132	22,1	160	26,0	134	21,6
16	167	25,4	170	28,7	188	30,5	184	29,7
17	138	21,0	103	17,4	124	20,1	130	21,0
18	10	1,5	4	0,7	9	1,5	8	1,3
N	658	100	593	100	616	100	619	100

Tabela 3

Oceny z języka polskiego

Ocena	T ₁		T ₂		T ₃		T ₄	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Celująca	7	1,1	5	0,8	6	1,0	7	1,1
Bardzo dobra	67	10,2	72	12,2	91	14,8	76	12,3
Dobra	207	31,5	182	30,7	194	31,5	171	27,6
Dostateczna	302	46,0	246	41,4	232	37,7	269	43,5
Mierna	65	9,9	83	14,1	78	12,7	88	14,2
Nieodpowiednia	9	1,4	5	0,8	11	1,8	8	1,3
N	658	100	593	100	616	100	619	100

Tabela 4

Oceny z matematyki

Ocena	T ₁		T ₂		T ₃		T ₄	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Celująca	3	0,5	1	0,2	8	1,3	5	0,8
Bardzo dobra	83	12,6	81	13,7	71	11,5	72	11,6
Dobra	185	28,2	174	29,3	187	30,4	159	25,7
Dostateczna	300	45,5	230	38,7	227	36,9	238	38,4
Mierna	77	11,7	99	16,8	111	18,0	130	21,0
Nieodpowiednia	10	1,5	8	1,4	9	1,5	14	2,3
N	658	100	593	100	616	100	619	100

Tabela 5

Aspiracje edukacyjne uczniów

Pożądany poziom	T ₁		T ₂		T ₃		T ₄	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Podst. bez zawodu	7	1,1	1	0,2	2	0,3		
Podst. z zawodem	24	3,7	41	6,9	25	4,1	17	2,7
Zawodowe	101	15,4	69	11,7	55	8,9	44	7,1
Średnie bez zawodu	60	9,2	48	8,1	43	7,0	66	10,7
Średnie z zawodem	154	23,4	90	15,2	88	14,3	85	13,7
Pomaturalne	124	18,8	121	20,4	121	19,6	134	21,6
Wyższe	184	28,5	223	27,5	279	45,3	269	43,5
N	658	100	593	100	616	100	616	100

Tabela 6

Wykształcenie ojca

Wykształcenie ojca	T ₁		T ₂		T ₃		T ₄	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Podst. bez zawodu	25	3,8	24	4,0	19	3,1	12	1,9
Podst. z zawodem	64	9,7	59	9,9	44	7,1	49	7,9
Zawodowe	188	28,6	157	26,5	160	26,0	159	25,7
Średnie bez zawodu	44	6,7	37	6,2	43	7,0	36	5,8
Średnie z zawodem	157	23,9	133	22,4	141	22,9	147	23,7
Pomaturalne	57	8,7	55	9,3	61	9,9	72	11,6
Wyższe	68	10,3	88	14,8	93	15,1	94	15,2
Brak odpowiedzi	55	8,4	40	6,7	55	8,9	50	8,1
N	658	100	593	100	616	100	619	100

Tabela 7

Wykształcenie matki

Wykształcenie matki	T ₁		T ₂		T ₃		T ₄	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Podst. bez zawodu	59	9,0	45	7,6	40	6,5	26	4,2
Podst. z zawodem	71	10,8	59	9,9	43	7,0	36	5,8
Zawodowe	141	21,4	120	20,2	123	20,0	116	18,7
Średnie bez zawodu	99	15,0	71	12,0	94	15,3	79	12,8
Średnie z zawodem	133	20,2	116	19,6	129	20,9	139	22,5
Pomaturalne	95	14,4	103	17,4	102	16,6	137	22,1
Wyższe	34	5,2	55	9,3	65	10,6	64	10,3
Brak odpowiedzi	26	4,0	24	4,0	20	3,2	22	3,6
N	658	100	593	100	616	100	616	100

Tabela 8

Status zawodowy ojca

Status ojca	T ₁		T ₂		T ₃		T ₄	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Inteligent	55	8,4	45	7,6	48	7,8	47	7,6
Technik	70	10,6	57	9,6	65	10,6	70	11,3
Urzędnik	93	14,1	80	13,5	82	13,3	99	16,0
Właściciel zakładu	47	7,1	61	10,3	74	12,0	81	13,1
Robotnik	236	35,9	199	33,6	178	28,9	173	27,9
Rolnik	27	4,1	25	4,2	20	3,2	10	1,6
Rencista	57	8,7	47	7,9	52	8,4	46	7,4
Brak odpowiedzi	73	11,1	79	13,3	58	9,4	93	15,0
N	658	100	593	100	616	100	619	100

Tabela 9

Status zawodowy matki

Status matki	T ₁		T ₂		T ₃		T ₄	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Inteligent	51	7,8	63	10,6	63	10,2	67	10,8
Technik	39	5,9	29	4,9	45	7,3	40	6,5
Urzędnik	179	27,2	161	27,2	65	26,1	191	30,9
Właściciel zakładu	29	4,4	40	6,7	161	10,6	53	8,6
Robotnik	205	31,2	159	26,8	125	20,3	130	21,0
Rolnik	22	3,3	18	3,0	16	2,6	13	2,1
Rencista	58	8,8	48	8,1	45	7,3	42	6,8
Brak odpowiedzi	75	11,4	75	12,7	75	12,2	83	13,5
N	658	100	593	100	616	100	619	100

Tabela 10

Sytuacja rodzinna respondenta

Z kim respondent mieszka	T ₁		T ₂		T ₃		T ₄	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Z ojcem i matką	532	80,8	437	79,8	515	83,6	494	79,8
Tylko z matką	59	9,0	62	10,5	53	8,6	65	10,5
Tylko z ojcem	13	2,0	9	1,5	9	1,5	11	1,8
Z matką i ojczymem	40	6,1	35	5,9	26	4,2	27	4,4
Z ojcem i macochą	5	0,8	5	0,8	3	0,5	5	0,8
Z innymi opiekunami	9	1,4	9	1,4	10	1,6	17	2,8
N	658	100	593	100	616	100	619	100

Tabela 11

Posiadane rodzeństwo

Liczba rodzeństwa	T ₁		T ₂		T ₃		T ₄	
	N	%	N	%	N	%	N	%
0	51	7,8	38	6,4	58	9,4	51	8,2
1	305	46,4	286	48,2	282	45,8	303	48,9
2	195	29,6	193	27,5	192	31,2	176	28,4
3	69	10,5	59	9,9	43	7,0	54	8,7
4	18	2,7	12	2,0	23	3,7	19	3,1
5	10	1,5	4	0,7	8	1,3	8	1,3
6	5	0,8	12	2,0	5	0,8	3	0,5
7	4	0,6	2	0,3	4	0,6	0	0
8	1	0,2	2	0,3	1	0,2	5	0,8
Brak danych	0	0	15	2,5	0	0	0	0
N	658	100	593	100	616	100	619	100

Tabela 12

Wielkość mieszkania

Liczba pokoi	T ₁		T ₂		T ₃		T ₄	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	13	2,0	8	1,4	13	2,1	11	1,8
2	131	20,0	128	21,6	113	18,3	143	23,1
3	337	51,4	308	51,9	324	52,6	313	50,6
4	122	18,4	98	16,6	94	15,3	85	13,7
5	29	4,4	31	5,2	44	7,1	43	6,9
6	19	2,9	9	1,5	19	3,1	15	2,4
7	3	0,5	9	1,5	4	0,6	6	1,0
8	3	0,5	2	0,3	4	0,6	3	0,5
N	658	100	593	100	616	100	619	100

Tabela 13

Warunki mieszkaniowe respondentów

Posiadanie pokoju	T ₁		T ₂		T ₃		T ₄	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Wyłącznie dla siebie	369	56,0	247	58,6	383	62,2	348	56,2
Dzielony z rodzeństwem	240	36,5	218	36,8	194	31,5	222	35,9
Brak własnego pokoju	49	7,5	27	4,6	38	6,2	49	8,0
N	658	100	593	100	616	100	619	100

Tabela 14

Posiadanie wybranych dóbr materialnych

Wybrane dobra	T ₁		T ₂		T ₃		T ₄	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Telefon	225	34,2	225	37,9	275	44,6	337	54,4
Samochód	412	62,6	388	65,4	410	66,6	418	67,5
Instrumenty muzyczne	340	51,7	334	56,3	357	58,0	348	56,2
Video	480	72,9	463	78,1	527	85,6	547	88,4
Aparatura stereo	588	89,4	486	82,0	499	81,0	515	83,2
Adapter	291	59,4	355	59,8	340	55,2	344	55,6
Biblioteka	461	70,1	433	73,0	446	72,4	463	74,8
Komputer	193	29,4	259	43,7	310	50,3	345	55,7

Tabela 15

Klasa

Klasa	T ₁		T ₂		T ₃		T ₄	
	N	%	N	%	N	%	N	%
7	162	24,6	155	26,1	121	19,6	164	26,5
8	162	24,6	150	25,3	151	24,5	114	18,4
I	179	27,2	158	26,6	192	31,2	188	30,4
II	155	23,6	130	22,0	152	24,7	153	24,7
N	658	100	593	100	616	100	619	100

KRZYSZTOF LISOWSKI

**SCHÜLER VON SLUBICE UND IHRE FAMILIEN (1992 - 1995)
(ZUSAMMENFASSUNG)**

Seit 1992 führen die Soziologen und Pädagogen von der Freien Universität Berlin und des Instituts für Sozialpädagogik von der Pädagogischen Hochschule namens T. Kotarbiński in Zielona Gora die Untersuchungen der Schuljugend. Die Respondenten sind die Schüler der siebenten und achten Klasse der Grundschulen und der ersten und zweiten Klasse der mittleren Schulen in Slubice und entsprechend die Schüler in Frankfurt/O. Die Untersuchungen der Jugendlichen von Slubice wurden viermals (1992, 1993, 1994, 1995) durchgeführt. Jede Messung wurde mit der ähnlichen Gruppe, die ca. 600 Schüler zählte, durchgeführt. In allen Untersuchungen bildeten die Mädchen die Mehrheit von Respondenten. Im Laufe von 4 Jahren haben sich die Anzeichen, mit welchen wir die Respondenten charakterisieren wollten, nicht so drastisch verändert. In vielen Fällen (wenn es um Geschlecht, Alter, Noten in Polnisch und Mathematik geht) waren sie sehr ähnlich. Die größten Unterschiede betrafen die Ausstattung mit solchen materiellen Gütern wie Telefon, Videorekorder, Computer. Sie waren diesmal im Besitz der Respondenten häufiger als bei der ersten Untersuchung im Jahre 1992. Die ähnliche Tendenz bemerken wir im Falle der Edukationsaspirationen der Schüler, der Ausbildung und des beruflichen Status der Eltern.